

Izvajanje prilagoditev v izobraževalnem programu s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za otroke s posebnimi potrebami

Strokovni center Pomurje, Osnovna šola IV. Murska Sobota, 27.11.2019

dr. Natalija Vovk-Ornik, Zavod RS za šolstvo

Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Zakonske in druge formalne osnove za prilagajanje

- ✓ Zakon o osnovni šoli (ZoSN, Ur. l. RS, št. 81/06, 102/07, 107/10, 87/11, 40/12, 63/13 in 46/16) – 12. člen (izobraževanje učencev s posebnimi potrebami) in 12. a člen (izobraževanje učencev z učnimi težavami)
- ✓ Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP-1, 2011)
- ✓ Navodila h kurikulu za vrtce v programih s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za otroke s posebnimi potrebami (2003)
- ✓ Navodila za izobraževalne programe s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za devetletno osnovno šolo (2003)
- ✓ Navodila za izobraževalni program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za gimnazijski program (2004)
- ✓ Navodila za izvajanje izobraževalni program poklicnega in srednjega strokovnega izobraževanja s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo (2004)
- ✓ Pravilnik o nacionalnem preverjanju znanja v osnovni šoli (Ur. l. RS, št. 30/13, 40/17) - Navodila za izvedbo nacionalnega preverjanja znanja v osnovni šoli
- ✓ Pravilnik o načinu izvajanja mature za kandidate s posebnimi potrebami (Ur. l. RS, št. 82/14)
- ✓ Pravilnik o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v osnovni šoli (Ur. l. RS, št. 52/13)

Individualizirani program (36. člen ZUOPP-1)

Vsebine individualiziranega programa (IP)

- *organizacija in izvedba dodatne strokovne pomoči in*
- *cilji in oblike dela,*
- *strategije vključevanja OPP v skupino,*
- **prilagoditve pri preverjanju in ocenjevanju znanja,**
- *doseganje standardov in napredovanje,*
- **uporaba prilagojene IKT,**
- *izvajanje fizične pomoči,*
- *izvajanje tolmačenja v slovenskem znakovnem jeziku,*
- *prehajanje med programi in potrebne prilagoditve pri organizaciji,*
- **časovna razporeditev pouka,**
- *veščine za čim večjo samostojnost v življenju (prilagoditvene spretnosti) in*
- *načrt vključitve v zaposlitev.*

Individualiziranega programa ne pripravljamo zaradi določb ZUOPP-1, ki se nanašajo na globe ali zaradi Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport ali zaradi otrokovih staršev.

Prilagajanje izvajanja programov (7. člen ZUOPP-1)

V izobraževalnem programu s PIDSP se lahko prilagodi:

- organizacija**
- način preverjanja in ocenjevanja znanja**
- napredovanje in časovna razporeditev pouka ter**
- zagotovi dodatna strokovna pomoč.**

Torej vse, kar je povezano s poukom učenca.

Kaj so dobre prilagoditve in ali so enake/enako dobre za vse učence?

organizacija pouka (razporeditev prostora v učilnici, sedežni red, prostor za tehnične in druge pripomočke, prostor za individualno delo itd..., kvaliteta svetlobe,

izvajanje pouka (metode poučevanja in načini podajanja snovi, načini utrjevanja znanja, **oblika pisnih gradiv**, urnik otroka, ...)

Kakšna je oblika pisnih gradiv, ki olajša branje učencem z bralnimi težavami?

Ali takšna oblika pisnih gradiv ustreza vsem učencem v razredu?

Oblika tiskanih črk:

- Arial, Comic Sans, Verdana, Tahoma, Trebuchet (izogibati se *poševni pisavi* in podčrtovanju celih povedi)
- Velikost črk (12 pt, 14 pt, do 18 pt)
- Izbiramo besedilo zapisano z malimi tiskanimi črkami, saj so lažje berljive kot velike tiskane črke

Papir:

- moten papir brez leska
- ustrezen kontrast med besedilom in črkami
(belo črni kontrast povzroča bleščanje)

Slog predstavitve besedila

- v posamezni vrstici naj bo največ 60 do 70 znakov,
- presledki med odstavki (zračnost besedila)
- izogibajte se delovnih listov z zgoščenimi besedili (učenci se izgubijo med vrsticami)
- poravnava besedila na levem robu
- širši razmik med vrsticami (1,5 do 2)
- izbiramo besedila z jezikovno preprostejšimi vsebinami in se izogibamo vsebinam z arhaičnim jezikom

Kako lahko učenci sami določijo, ali so knjige za njih ustrezno zahtevne

Metoda „Test petih prstov“

(manj kot 5 in več kot 1 ali 2 prsta)

Namig: Koraki naj bodo zapisani na plastificiranih kartončkih in pospravljani na vidnem mestu v razredu

(Košak Babuder, 2011)

Priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig (Pionirska – center za mladinsko književnost in knjižničarstvo pri Mestni knjižnici Ljubljana):

<http://www.mklj.si/prirocnik/item/451>

časovna razporeditev pouka

(npr. pri DBO postopno obiskovanje pouka, omogočanje več krajših odmorov za gibalno ovirane otroke (urnik, če potrebuje učenec več časa za selitev iz prostora v prostor, načrtovanje kontrolne naloge ob koncu učnega dne itd., več časa za posamezne dejavnosti – zmanjšanje pritiska, več časa za sprejemanje novih informacij, več dodatne razlage, ponovitev snovi, itd.)

NAČIN PREVERJANJA IN OCENJEVANJA ZNANJA

NAČIN PREVERJANJA IN OCENJEVANJA ZNANJA

Obrtništvo (kako učitelj sestavi test, merila in razmerja)

Intelektualni del (ocenjujemo kvaliteto in uspešnost, učenje je delo, znanja so produkt intelektualnega dela učencev, v Jurman, 1989)

(Jurman, 1989)

**Pravilnik o preverjanju in ocenjevanju znanja ter
napredovanju učencev v osnovni šoli
(Ur. l. RS, št. 52/2013)**

2. člen (načela preverjanja in ocenjevanja znanja)

Učitelj preverja in ocenjuje učenčevo znanje tako, da:

- spoštuje osebno integriteto učencev in različnosti med njimi
- upoštevava poznavanje in razumevanje ciljev in standardov, sposobnost analize in interpretacije ter sposobnost ustvarjalne uporabe znanja
- uporablja različne načine preverjanja in ocenjevanja znanja glede na cilje oz. standarde znanja in glede na razred.

5. člen (otroci s posebnimi potrebami)

- ✓ upoštevajo se določila tega pravilnika, če z navodili za prilagojeno izvajanje programov osnovne šole niso določeni drugačni načini ocenjevanja
- ✓ za učenca s posebnimi potrebami, ki je usmerjen v **prilagojen izobraževalni program** in ima **več motenj**, se pri preverjanju in ocenjevanju znanja upoštevajo določila tega pravilnika, lahko pa se z individualiziranim programom določi, da je večina ocen ali da so vse ocene pridobljene na osnovi pisnih izdelkov.

10. člen (načini ocenjevanja)

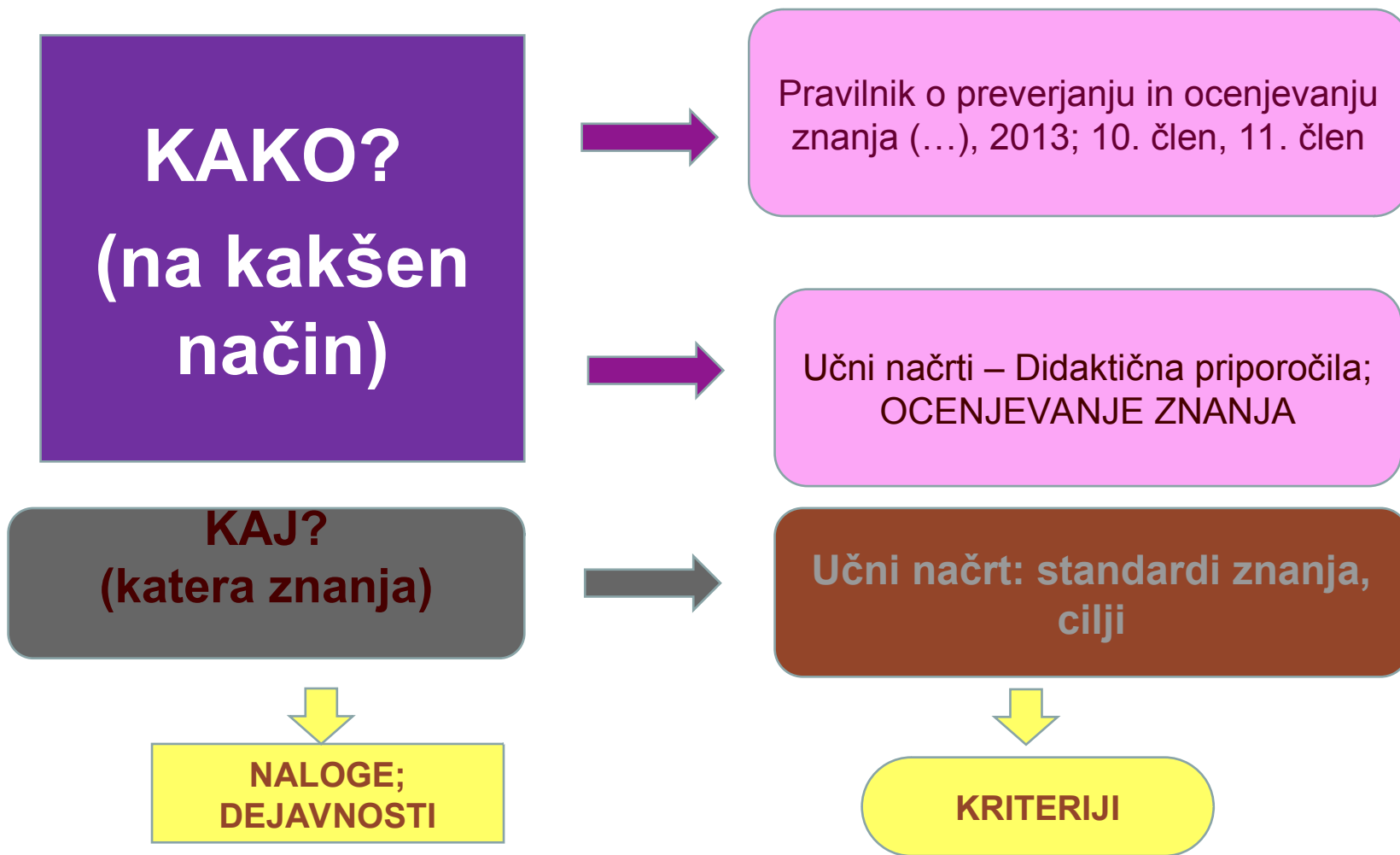
Ocenjujejo se:

- ✓ učenčevi ustni odgovori ter
- ✓ pisni, likovni, tehnični, praktični in drugi izdelki,
- ✓ projektno delo in nastopi učencev.

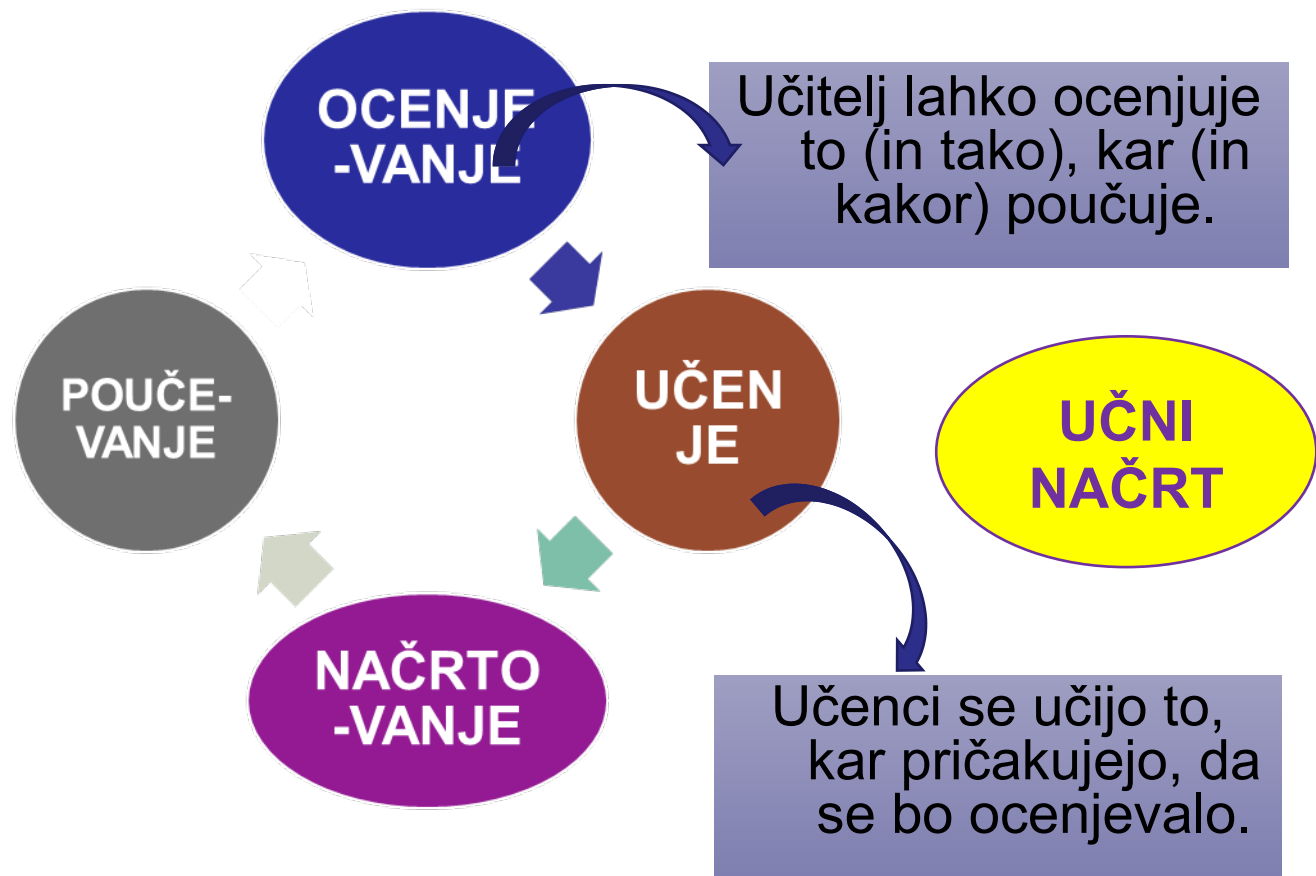
11. člen (ocenjevanje po ocenjevalnih obdobjih)

-število ocen, ki se pridobijo pri posameznem predmetu glede na tedensko število ur, določa pa, da večina ocen ne sme biti pridobljena na podlagi pisnih izdelkov.

OCENJEVANJE ZNANJA

KAJ OCENJEVATI: NAČRTOVANJE OCENJEVANJA ZNANJA

„Big picture“ ocenjevanja – stvar letnega načrtovanja

Makro raven:

- katera znanja se ocenjujejo oz. naj bi se ocenjevala pri predmetu (izhajajoč iz UN),
- v kolikšnih deležih,
- na kakšen način,
- kdaj...

Mikro raven: tip naloge, vprašanja, testne postavke, slikovno gradivo, ...

STROKOVNE OSNOVE

Prilagajanje gradiv in ocenjevanje znanja

Če želimo biti uspešni v procesu posredovanja in pridobivanja znanja, **je prilagajanje nujnost**. Prilagoditev v procesu pridobivanja znanja pa utemeljujejo prilagoditve v procesih preverjanja in ocenjevanja znanja.

(A. Zupančič Danko, 2011)

Vrste prilagoditev:

minimalne: krajši dodatni čas, podčrtane ključne informacije, preverjanje razumevanja in dodatna ponazoritev navodil...

zmerne: prilagojeno gradivo, ustno preverjanje, Braillova pisava, tehnični pripomočki...

izrazite: bralec, drugačna učna gradiva, izrazite časovne in količinske prilagoditve (Kavkler, 2007).

PREVERJANJE IN OCENJEVANJE ZNANJA OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI

Prilagoditve niti pri preverjanju niti pri ocenjevanju znanja **ne smejo temeljiti le na redukciji kompleksnosti snovi temveč na:**

- ✓ iskanju prilagoditev
- ✓ načinov in oblik postavljanja vprašanj
- ✓ posredovanja odgovorov in
- ✓ na količini opor.

Redukcija kompleksnosti snovi za učence s PPPU

pomeni

- Zmanjševanje kompleksnosti gradiv (čim manj učenja na pamet, saj težko prikličejo izolirane informacije).
- Zmanjševanje priložnosti za učenje (otroku damo malo informacij).
- Zmanjševanje priložnosti za razvoj miselnih procesov (vsebine so zelo poenostavljene in ne omogočajo razvoja višjih miselnih funkcij).
- Zmanjševanje števila idej v tekstih (tekst se prilagaja bralnim in ne intelektualnim sposobnostim otroka).
- Zmanjševanje zanimivosti besedil (vključimo samo najosnovnejše informacije...)

Koncept aktivnega, konstruktivističnega učenja

- ✓ **Povezovanje obravnavanih tem z učenčevimi življenjskimi izkušnjami.**
- ✓ **Aktivnost in udeleženos učenca** (izvaja eksperimente, predstavi pojem s svojimi besedami, komentira...)
- ✓ **Razvoj kognitivnih strategij** (načrtovanje in spremljanje reševanja problema).
- ✓ **Upoštevanje kognitivnih učnih stilov.**
- ✓ **Razvijanje notranje motivacije in samoučinkovitosti**

namig: A. Holcar Brunauer idr., **Formativno spremljanje v podporo**

vsakemu učencu, 2. zvezek, Zavod RS za šolstvo, 2017

Prilagoditve upoštevajo **učenceva močna področja** in njegove posebne VIZ potrebe.

Jasno mora biti opredeljeno, katera so **učenceva šibka področja** in kakšne prilagoditve pri načinu preverjanja in ocenjevanja znanja potrebuje.

Pri ocenjevanju napredka se izhaja iz **realizacije IP**. Uporabljajo se tisti načini preverjanja znanja, ki so prilagojeni posameznikovim zmožnostim.

Preverjanje naj bo pogosto, da se lahko čim hitreje ugotovijo morebitne težave pri učenju in lahko interveniramo z dodatno strokovno pomočjo.

Kaj lahko prilagajamo?

- **način posredovanja (učiteljevih) vprašanj** - konkretna in enoznačna, postavljanje podvprašanj, enostavnejša navodila, sprotno preverjanje razumevanja navodil
- **način posredovanja (učencevih) odgovorov** - znanje učencev z izrazitimi bralno-napisovalnimi težavami se preverja **pretežno** ustno, z grafično predstavljenimi rezultati, s praktičnimi izdelki
- **čas ocenjevanja znanja** - primerno podaljšamo, izogibamo se časovnemu pritisku, upoštevamo učenčevo utrudljivost

- **organizacija preverjanja** - preverjanje po delih, ne vse naenkrat, v dveh ali več zaključenih enotah in ga izvajamo v dveh ali več delih oz. srečanjih
- **oblika pisnih gradiv za preverjanje** - več grafičnih in barvnih opor, več odprtih vprašanj, več vprašanj izbirnega tipa, povečan tisk, večji razmik med vrsticami, vsako vprašanje na svojem listu, pri določenem tipu nalog se učencu lahko pomaga z vključitvijo nazornih zgledov oz. primerov reševanja
- **raba tehničnih pripomočkov** - računalnik, žepno računalno, didaktični material in ponazorila, ki jih je učenec za konkretizacijo uporabljal že pri pridobivanju in utrjevanju znanja
- **prostorski pogoji** - v “tihem” kotičku v učilnici oz. po potrebi tudi izven učilnice

Najpogostejša vprašanja iz prakse

Ali se prilagoditve uporabljajo samo pri predmetih, kjer ima otrok težave?

✓ Povsod tam, kjer podprejo otroka pri pridobivanju in izkazovanju znanja

Ali se morajo prilagojeni pristopi uporabljati pri vseh predmetih?

✓ naravnane so na otrokove vzgojno-izobraževalne potrebe, zato so lahko kurikularna področja, kjer lahko osvoji in izkaže znanje brez prilagojenih pristopov

Ali se uporabljajo samo prilagoditve, ki so zapisane v strokovnem mnenju in odločbi? V strokovnem mnenju in odločbi niso zapisane vse potrebne prilagoditve!

- ✓ individualizirani program je osnova za spremljanje razvoja in napredka otroka, zato jih člani strokovne skupine pripravijo in spreminjajo v skladu z Navodili
- ✓ prilagoditve, ki so zapisane v izreku odločbe o usmeritvi, so za šolo zavezujoče in morajo biti zapisane v IP-ju in se izvajati (prilagoditve prostora, opreme in pripomočkov)
- ✓ prilagoditve, ki so povezane z didaktično-metodičnimi pristopi in jih učitelj vnaša pri delu z učencem v svojo vsakodnevno pedagoško prakso se spreminjajo v skladu z napredkom in razvojem otroka.

Kdaj je pri otrocih upravičena uporaba žepnega računalja?

- ✓ otroci z diskalkulijo in otrokom s slabo avtomatizacijo priklica aritmetičnih dejstev
- ✓ praviloma v drugem vzgojno-izobraževalnem obdobju
- ✓ uporablja se žepno računaljo z osnovnimi funkcijami
- ✓ učenje uporabe žepnega računalja

N. Polonija Jerko, Uporaba žepnega računalja pri učencih z učnimi težavami, 2018, Revija Matematika v šoli, letnik 24, št. 2, ZRSŠ

Fotokopije gradiva – kaj so naloge učenca in kaj naloga šole?

Aktivna vloga učenca:

- kljub fotokopijam naj učenec zapisuje učno snov, vendar v obliki, kot jo zmore
- ob podpori učitelja naj učenec aktivno sodeluje pri organizaciji fotokopij
- skrbi za urejenost fotokopiranega gradiva.

Namig: Protokol pridobivanja fotokopij gradiva naj bo zapisan v IP-ju učenca. Opredeli naj se tudi vloga učenca.

Kakšna je vloga izvajalca dodatne strokovne pomoči, spremljevalca ali druge strokovne osebe pri preverjanju in ocenjevanju znanja?

...profesionalna vloga osebe, ki je prisotna pri izkazovanju znanja (črta, kje dodatno spodbujanje, preverjanje sprejemanja navodil in drugi pristopi še zagotavljajo samostojno izkazovanje pridobljenega znanja), da zagotovi nepristranske, pravične in veljavne ter učinkovite načina preverjanja znanja za vse učence...uravnotežiti težnjo po zagotavljanju standardov znanja in upoštevanju individualnih potre otrok...

(Pulec, 2002)

Ali lahko učenec ob prilagoditvah dobi odlično oceno?

Da, lahko dobi tudi odlično oceno...

Pogoji:

-Prilagoditev, ki nadomešča orodje za šolsko delo, ki je pri otroku ovirano (branje, pisanje, podoba števila, usmeritev pozornosti,), ko ni potrebno prilagajati ravni akademske uspešnosti...

Predmetna področja, ki zahtevajo rabo učenčevega šibkega področja:

- v IP-ju jasno opredeliti katere prilagoditve bo učenec potreboval zaradi svojega primanjkljaja, ovire oz. motnje,
- močnejša podpora pri usvajanju vsebin, ki so učenčevo šibko področje,
- nižji dosežki in nižje ocene so na določenih področjih **pričakovani, zato je potrebno izkazovanja znanja uravnovesiti z drugimi načini ocenjevanja (10. člen Pravilnika)**

Katere so specifične napake, ki se pri pisnih izdelkih pojavljajo pri učencih z disleksijo? (toleranca do specifičnih napak in vrednotenje)

Natančna opredelitev teh specifičnih napak naj bo sestavni del IP-ja učenca:

-Toleranca pri izpuščanju, dodajanju in zamenjavi črk – zapiše naj se katere so te črke...

Namig: A. Zupančič Danko, Ocenjevanje znanja in prilagoditve v programih s prilagojenim izvajanjem, Forum Media, 2014)

Športna vzgoja

Likovna umetnost

Didaktična priporočila v učnih načrtih
navedenih predmetov....

Kako se strokovno pravilno izvaja (ustno, pisno) ocenjevanje po delih oz. po več zaključenih enotah?

Navodila za izobraževalne programe s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za devetletno osnovno šolo (2003)

5. člen Pravilnika o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v osnovni šoli (Ur. l. RS, št. 52/13)

Ali v primerih, ko piše v dveh ali treh zaporednih dneh prejme dve oceni, ali strokovni delavec točke obeh izdelkov združi in določi eno oceno?

14. člen Pravilnika o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v osnovni šoli (Ur. l. RS, št. 52/13)

Vprašanje osnovne šole glede izvajanja prilagojenega načina pisnega ocenjevanja znanja tako, da pisni preizkus znanja vsebuje le naloge in vprašanja, s katerimi se preverja doseganje minimalnih in nekaterih temeljnih standardov znanja, s katerimi lahko učenec s posebnimi potrebami lažje pokaže svoje znanje in doseže oceno zadostno (2) oz. največ oceno dobro (3). Menijo še, da na tak način učencu omogočite čimbolj pozitivno učno samopodobo, občutek lastne vrednosti in uspeha, saj učenec ni neuspešen.

-Redukcija kompleksnosti snovi namesto iskanje prilagoditev, načinov in oblik postavljanja vprašanj, posredovanje odgovorov, itd...

-Ali damo učencu priložnost za razvoj višjih miselnih procesov, če so vsebine usmerjene le na osnovna oz. minimalna znanja in spretnosti?

-Ali lahko v naprej določimo kateri nivo znanja bo otrok na pisnem preizkusu dosegel (nivo minimalnih in temeljnih standardov)?

Namig:

V fazi poučevanja se načrtuje ustrezne prilagoditve za učenca (tudi s pomočjo formativnega spremljanja in povratnega informiranja učenca), kar se kasneje prenese tudi v fazo preverjanja in ocenjevanja znanja.

Ali se lahko pri učencih z učnimi težavami izvajajo prilagoditve le v procesu poučevanja in učenja, ne pa tudi ocenjevanja znanja?

Individualizirana in diferencirana podpora mora slediti potrebam, zmogljivostim in interesom posameznega učenca ter zaobjeti **vse faze pouka (učnega procesa), do uvajanja, obravnave, urjenja in ponavljanja učne snovi, do vključno preverjanja in ocenjevanja usvojenega znanja in spretnosti.**

Učiteljem in drugim strokovnim delavcem šol je pri tem v podporo in pomoč Koncept dela Učne težave v osnovni šoli (2008), ki vsebuje številna didaktično-metodična priporočila in prilagoditve za različne vrste in stopnje učnih težav.

Razprava

Literatura:

1. Grah, J., Holcar Brunauer, A., Rutar Ilc, Z., idr. (2017). Vključujoča šola: Formativno spremljanje v podporo vsakemu učencu. Priročnik za učitelje in druge strokovne delavce. 2. zvezek. Ljubljana. Zavod RS za šolstvo.
2. Jerko, A. (2018). Uporaba žepnega računalnika pri učencih z učnimi težavami. Matematika v šoli. Št. 2. letnik 24. Ljubljana. Zavod RS za šolstvo.
3. Jurman, B. (1989). Ocenjevanje znanja. Selekcija ali orientacija učencev. Državna založba Slovenije.
4. Košak Babuder, M., Velikonja, M. (2011). Učenci z učnimi težavami. Pomoč in podpora. Ljubljana. Pedagoška fakulteta.
5. Magajna, L.; Kavkler, M.; Čačinovič Vogrinčič, G. (2008). Koncept dela: Učne težave v osnovni šoli. Ljubljana. Zavod RS za šolstvo.
6. Zupančič Danko, A. (2011). Ocenjevanje znanja in prilagoditve v programih s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo. V: N. Vovk-Ornik, ur. Delo z otroki s posebnimi potrebami, učnimi težavami in posebej nadarjenimi učenci. Forum Media.